

rijec

c b l o h š r ž i v č z d n t ž t a s m i u ž j ó
i l j č i k c j z z p o x j l a r j i
f f f f f f f f f f f f f f f f f f i

σ σ σ σ σ σ σ σ	R R R R R R R R
σ σ σ σ σ σ σ σ	R R R R R R R R
σ σ σ σ σ σ σ σ	R R R R R R R R R
σ σ σ σ σ σ σ σ	R R R R R R R R R
σ σ σ σ σ σ σ σ	R R R R R R R R R
σ σ σ σ σ σ σ σ	R R R R R R R R R

f f l f d s p n m f i f f f f f f f f f f f f f f f f k i
i š č h č ž h i l l m š ž ć ć k j t a i ž g o č d i
m t m h k d g a m h p m k v p k

riječī

časopis za književnost, kulturu i znanost
Matice hrvatske Sisak
Utemeljen 1969.
1-2/2023.

riječī

časopis za književnost, kulturu i znanost
Matica hrvatske Sisak
Utemeljen 1969.
1-2/2023.

Nakladnik

Matica hrvatska Sisak

Za nakladnika

Tomislav Škrbić

Glavna i odgovorna urednica

Đurđica Vuković

Uredništvo

Đurđica Vuković, Tomislav Škrbić - zamjenik glavne i odgovorne urednice,
Darija Žilić - urednica, Mirna Rudan Lisak, Petra Sigur, Vlatko Čakširan,
Iva Pavušek Rakarić - lektorica

Oblikovanje

Julija Marjanović

Naslovnica

Mladen Machiedo: *Provjera moći*, Lucca, 1970. (iz ciklusa Grafizmi)

Tisak

Grafomark d.o.o. Zagreb

Uredništvo

Internet
e-mail

Ogranak Matice hrvatske Sisak, Rimska 9, 44000 Sisak
www.maticahrvatskasisak.hr
maticasisakogranak@gmail.com

Uredništvo prima srijedom 17 do 20 sati. Rukopise ne vraćamo. Cijena pojedinog broja 10 €. Godišnja pretplata 35 €. Ovaj broj tiskan je novčanom pomoći **Županije Sisačko-moslavačke i Ministarstva kulture i medija RH.**

Sadržaj

TEMA BROJA	1
Mirna Rudan Lisak / Esejistika Višnje Machiedo viteštvom zrači i danas	1
Mirna Rudan Lisak / Machiedovi dvojezični monolozi	9
Milan Bešlić / Mladen Machiedo – likovni umjetnik	15
POEZIJA	20
Vera Vujović / Tri riječi	20
Slavko Jendričko / Bojazan od stvarnog i izmaštanog	34
Tin Lemac / Bajkoviti portreti	42
Mladen Kopjar / Pjesme	64
Ante Žužul Marinović / Pjesme	69
Jasmina Bosančić / Velike riječi, male riječi	78
Franko Sorić / Dan kad smo izgubili biografiju	84
Željko Krznarić / Ma baš me briga	88
Nada Vučićić / Atelje bijega	92
Nedžad Ibrahimović / U gluho doba bit će nam potrebni...	102
Ljiljana Brković Zorčić / Druga strana tog mraka	110
PROZA	119
Irena Matijašević / 2022.	119
Irena Grubišić-Čabo / Priče, zapisi	124
Ljiljana Brković Zorčić / Dragi Richarde	130
Irene Skopljak Barić / Dress-code	134
Sanja Bužimkić / Krojačeva kći	136
Marija Karácsonyi / Priče	138
Zdenka Maltar / U zagrljaju svjetova	140
Krunoslav Mrkoci / Prva žena	147
Petra Sigur / Secesijska vila	152
IZ POVIJESTI HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI	155
Zrinka Blažević / <i>Tužaljka Senja</i> – nepoznata politička lamentacija Pavla Rittera Vitezovića	155
ESEJISTIKA	164
Žarko Paić / Estetička politika filma	164
Marija Mitar / O nekim pitanjima purizma u hrvatskome jeziku	172
Ivan Smiljanić / O pojmu i smislu povijesnoga zbivanja u filozofiji Julija Makanca	185
KRITIKA/OGLED/PRIKAZ	191
Kritičarev obzor Damira Radića	191
Senka Marić, <i>Gravitacije</i> , V.B.Z., Zagreb, 2022.	191
Dragan Jurak, <i>Peléov priručnik</i> , V.B.Z., Zagreb, 2022.	194
Damir Karakaš, <i>Potop</i> , Naklada OceanMore, Zagreb 2023.	197
Dora Šustić, <i>Psi</i> , Gradska knjižnica Rijeka, Rijeka 2022.	199
Pier Paolo Pasolini, <i>Teorem</i> , MeandarMedia, Zagreb (prevela Marina Alia Jurišić), 2022. (izvornik <i>Teorema</i> , 1968.)	201
Iva Mirčić / Blagotvorni učinak priče	203
Darija Žilić / Damir Radić i Andrijana Kos Lajtman: Zarazna zona	206
Ivan Smiljanić / Walter Friedrich Otto, <i>Muze i božanski izvor pjevanja i kazivanja</i>	208

Višnja Machiedo, 2010. (snimila: Višnja Serdar)

Mirna Rudan Lisak

Esejistika Višnje Machiedo viteštvom zrači i danas

Povodom 10. obljetnice nagrade koja nosi ime velike hrvatske književnice

Mnogo je simbolike u viteškom zvanju hrvatske prevoditeljice, književne kritičarke, esejistice i, iznad svega, književnice Višnje Machiedo (Zagreb, 27. ožujka 1940. – Zagreb, 23. veljače 2013.). Ono je ponajprije dokaz da je njezino djelo odavna nadišlo nacionalne granice, jer prestižno odličje Viteza Legije časti, koje je 1997. za osobite zasluge u promicanju francuske kulture i književnosti posredstvom francuskog veleposlanika u Zagrebu Jean-Jacquesa Gaillardea svečano primila od tadašnjeg predsjednika Jacquesa Chiraca, najviše je odlikovanje koje Predsjednik Francuske Republike dodjeljuje još otkad ga je daleke 1802. utemeljio sam Napoléon Bonaparte. Riječ je o priznanju za vojne ili civilne zasluge, uglavnom vezane uz Francusku, i to bez obzira na podrijetlo, vjersku pripadnost ili mjesto rođenja, odnosno Domovinu primatelja, što je u Napoléonovo doba bila revolucionarna zamisao, u cijelosti usklađena s idejama Francuske revolucije, stoga se odličje i danas dodjeljuje pod uvjetom da je kandidat privržen njezinim temeljnim vrijednostima, a to su sloboda, jednakost i bratstvo. Već je iz ovog sažetka, koji u najkraćim crtama daje uvid u duboko europsko i demokratsko ko-

rijenje odličja Viteza Legije časti, neosporno da Višnja Machiedo zaslužuje trajne izraze poštovanja, jer malo tko u profesionalnom, ali i ljudskom smislu ispunjava sve zahtjeve postavljene pred kandidata za to veliko priznanje, pod čijim se geslom *Čast i Domovina (Honneur et Patrie)* već stoljećima grade mostovi prijateljstva pa izvanredna postignuća u području frankofonije od Vitezova Legije časti čine jednako aktivne promicatelje vlastite Domovine u svijetu.

Vitezom se postaje, ne rađa

„Nadasve sam ponosna i razveseljena, ali i iznenađena što je netko u inozemstvu zapazio moj rad. Naime, tko god se u nas ozbiljno, savjesno i kreativno bavi kulturom uvijek je u kutu, a pogotovo ako se bavi stranom kulturom“, neposredno je nakon ceremonije Višnja Machiedo izjavila za medije. Iz današnje perspektive zanimljiv je biografski podatak da književnica, čije ime cijelo desetljeće krase istaknutu hrvatsku nagradu za esejistiku, svojedobno, nakon studija francuskog jezika i književnosti te komparativne književnosti, kao i diplome na Filozofskom fakultetu

Komedija dell'Arte, CeKaDe, Zagreb, 1987.

Dundo Maroje, 1961.

što je na polju prevodilaštva i esejistike dotad učinila za talijansku književnost Poveljom za zasluge odužio Talijanski institut za kulturu u Zagrebu. O interpretativnom odmjeravanju snaga s vlastitim uzorima rekla je: „*Osamnaest izazova* antologija je koja se radala u priličnom otklonu od klasičnoga antologijskog obrasca, koji inače uvažavam i smatram potrebnim, ali istodobno sam shvatila da mi više leži slobodniji autorski pristup, s obzirom na to da sam prevodeći razvijala vlastitu kritičku i književnoteorijsku misao.“⁵ Takav bi postupak na koncertnom podiju bio analogan izvođačevu izravnom obraćanju publici kako bi nakon svake odsvirane skladbe rastumačio i izvorno djelo i vlastitu interpretaciju, uz jedinu razliku da je osjećaj za muziku ovdje zamijenjen osjećajem za riječi pa svako djelo slijedi više ili manje prigušeno, ali uvijek dramaturški izmaštano dinamiku ne bi li se ukrižavanjem različitih epoha i poetika ostvario kreativni sklop nalik muzičkom programu, koji emanirajući ukus interpretira otkriva duboku svijest o odgovornosti odabira za druge. Upravo je zato Višnji Machiedo „svaki naslov odabran za prevodenje estetski, književni, ali i povijesni, pa čak i politički čin.“⁶

5 Džebić, B. Viteški izazov Višnje Machiedo – razgovor, *Vjesnik*, 1998.

6 Mikšić, V. Višnja Machiedo ili o prevoditeljskoj (po)jetici, *Tema*, 2013.

Esejistički d'Artagnan

Eseji Višnje Machiedo dugo su bili slabije primijećeni zato što su bili razasuti po časopisima, a osim toga sve do nagrađenih *Osamnaest izazova* nije uživala neku posebnu izdavačku naklonost. Upravo je ta knjiga, zajedno s *Francuskim nadrealizmom* (2002.) – još jednim dvosvećanim antologijsko-esejističkim vrhuncem, „po dubini kritičkog uvida i žanrovskoj inovativnosti rijetkost, gotovo unikum i u europskim razmjerima.“⁷ Pa ipak, autorski je udio u *Francuskom nadrealizmu* do te mjere autonoman da čitatelj zaboravlja na granice između odabranih djela i njihovih interpretacija, iz čega proizlazi da je u dvoboju sa svojim uzorima Višnja Machiedo konačno pokazala da im je ravna, osobito kad u silno nabijenim tekstovima vitla riječima poput d'Artagnana napadajući srž odabrane teme, dok spletom erudicije, vrtoglavih misli, parabola i usporedbi zapanjuje obratima služeći se vješto svim blagodatima nadrealističke poetike, stoga je za nju, kao i za francuske nadrealiste, riječ

7 Grgić Maroević, I. Karačati objema obalama, *Vijenac*, 2013.

Mladen Machiedo, 2013. (snimila: Višnja Serdar)

Mladen Machiedo: *Zlatni trag*, 2015. (Iz ciklusa *Kolaži*)

Fotografija, kolaž, grafizmi

U nacionalnom kontekstu u tom impresivnom nizu, uz Mladena Machieda, izdvajaju se pjesnici koji se izražavaju u likovnom jeziku, primjerice: osim spomenutog Zidića, još i Drago Ivanišević, Zvonimir Balog, Vesna Parun, Luko Paljetak, Tomislav Marijan Bilosnić i Marko Grčić, koji još nije, za razliku od kolega po peru, svoje crteže pokazao hrvatskoj javnosti. Ovdje to spominjem najviše stoga kako bih osnažio nadu rijetkih i vjernih mu prijatelja i štovatelja iz njegove blizine da će to ipak učiniti. Ovi izdvojeni pjesnici/stvaraoci u likovnom jeziku (i u ovom najužem izboru!) pokazuju se kao intrigantna tema koju bi valjalo u cijelosti sagledati. U širem, dijakronijskom europskom kontekstu Machiedo se usustavljuje u veliku tradiciju pjesnika-slikara i crtača, a tu bi liniju mogao povući još znatno ranije u širokom rasponu i u neusustavljenom i skokovitom nizu, počev od Dantea Alighierija, J. W. Gothea, W. Blakea, Ch. Baudelairea, V. Majakovskog, F. G. Lorce i dr., do pjesnika koji su koristili moderne i suvremene likovne medije, često i fotografiju, kao i druge netradicijske medije i postupke dobro znane i promovirane u avangardnoj umjetnosti početkom 20. stoljeća čije dinamično širenje pratimo kroz cijelo stoljeće sve do u naše dane u tehnici – kolaža.

Upravo je u kolažu Machiedo ostvario intrigantnu likovnu cjelinu visokih estetskih dosega pa je stoga, i sam, u podnaslovu svojih knjiga navodio da je pjesnik, kritičar, antologičar, prevoditelj, priređivač i – kolažist. „Poticaj za kolaže (nakon tihog međuvremena na relaciji lektor/asistent... prof. emeritus... akademik) dugujem (tek 2014.) sastanku u predvorju svojeg tada (skromnog) tršćanskog hotela „Abbazia“ (opet Italija, premda „opatijska!“). Čekajući nekoga po dogovoru, dao sam se na prelistavanje časopisa na stoliću: u jednom, prepunjenom reklamama, privukao mi je pozornost „utopljen“ člancić o Manu Rayu (meni omiljenom fotografu) i... upalila se iskra. Po povratku kući, u Zagreb, nastao je prvi kolaž *Tražite Mana Raya!*, a potom ostali, do u sadašnjost.“¹⁷ Među brojnim koje autor datira „u sadašnjost“ izdvajam kolaže: *Autobiografija* iz 2015., zatim *Hvar, silazak*, 2016., *Homage Kandinski*, 2014., *Magritte u Rimu I*, 2015., *Biblio-unicum*, 2020.

Na iznimnu važnost likovnosti u stvaralaštvu europskih pjesnika skrenuo je pozornost Aleksandar Flaker i temeljito obrazložio na primjerima pjesnika ruske avangarde u prvim godinama 20. stoljeća, počev od Majakovskoga za kojega je karakteristično,

citira Flaker ovu Percovljevju rečenicu kako bi upravo to naglasio: „prvi pokusi Majakovskog u umjetnosti riječi još uvijek mirišu na svježu uljenu boju.“¹⁸ Dakako, nezaobilazan je Kročuah, Hlebnikov... da spomenem samo njih. Golem je udio i utjecaj likovnih umjetnosti ne samo na pjesnike ruske avangarde, nego i na europske pjesnike futurizma i kubofuturizma, koji se prepoznaje u tradicijskim likovnim medijima, a naročito u – kolažu. Ta likovna tehnika koristi postupak *montaže* karakterističan za moderni likovni medij – film. Na dva tipa kolaža jasnom distinkcijom upućuje Dubravka Oraić-Tolić, podvlačeći razlike između likovnog i književnog kolaža. „U povijest umjetnosti i estetskoj teoriji kolaž se obično dijeli na likovni i književni kolaž. Likovni se kolaž definira kao postupak ili žanr u kojemu su na podlozi slike ili crteža uljepljuju stvarni materijalni predmeti (novine, tapete i sl.), a književni kolaž kao tekst građen od heterogenih jezičnih materijala. Zatim se natuknica kolaž upućuje na daljnje natuknice kao što su *asamblaž*, *ready-made*, umjetnički pokreti *futurizam*, *kubofuturizam* i sl.“¹⁹ U interpretaciji Machiedovih likovnih radova evidentno je riječ o likovnom kolažu, to jest, škarama je oblikovao elemente od raznobojnih papira izrezanih iz novina, raznovrsnih i raznobojnih magazina i publikacija i lijepljenih, to jest, oblikovanih na površini papira u skladnu likovnu kompoziciju kojom zapravo definira svoje autorско djelo. Sam postupak rada u kolažu temelji se na izboru *različitih/raznobojnih motiva* iz novina i magazina, te na njihovu *izrezivanju* škarama (ili drugim sličnim pomagala!) i *oblikovanju* u motiv, odnosno koncipiranju u likovno djelo.

Velika tema u Machiedovu likovnom opusu jest i *fotografija*. Naime, pjesnik kontinuirano fotografijom autobiografski bilježi velike i male trenutke, ljude i događaje u brojnim i različitim prigodama te raznim prostorima europskih i domovinskih gradova. Izuzev dokumentarne vrijednosti, Machiedove fotografije memoriraju autorove suradničke i prijateljske susrete s talijanskim književnim klasicima 20. stoljeća, Montaleom, Belpolitiem, Betocchiem, Pasolinijem, Bartolom Cattafijem na Hvaru, jednim od najvažnijih talijanskih pjesnika 20. stoljeća, kojega je Machiedo, kao što sam već spomenuo, *prvi* među netalijanima prepoznao kao iznimnog suvremenog pjesnika prepjevavši ga u hrvatski jezik.

¹⁸ Flaker, Aleksandar, *Ruska avangarda, književnost i slikarstvo, Profil, Službeni glasnik, Zagreb, Beograd, 2009.*, str. 175.

¹⁹ Oraić Tolić, Dubravka, *Citatnost u književnosti, umjetnosti i kulturi, Ljevak, Zagreb, 2019.*, str. 177.

